

واکاوی تهدید پدیده‌های قومی مذهبی و تأثیر آن بر امنیت مرزهای شمال

غرب ایران

قاسم رضایی^۱، محسن رضایی^۲، صیدال فعال^۳

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۴/۲۵

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۷/۱۵

چکیده

زمینه و هدف: پدیده‌های قومی-مذهبی برای بعضی از کشورها چالش‌های متعددی داشته و دولت‌مدان این کشورها، در برخی مواقع با بحران‌هایی گوناگون مواجه نموده که وحدت و انسجام داخلی‌شان را در معرض تهدید قرار می‌دهد. امروزه، قوم‌گرایی مذهبی-افراطی، منشأ درگیری‌های مسلحانه خشونت‌بار در بخش‌هایی از جهان شده که فرسایش قدرت دولت‌ها و ملت‌ها را به دنبال داشته است. به بیان دیگر، ناسیونالیسم قومی مذهبی در برخی از کشورها، یکپارچگی ملی و شیرازه جامعه را نشانه گرفته است. کشور ج.ا.ایران به دلیل واقع شدن و همسایگی با کانون‌ها از این پدیده مصون نبوده به طوری که مرزهای شمال غرب کشور می‌تواند زمینه این پدیده‌ها باشد، با توجه به اهمیت موضوع، این پژوهش باهدف واکاوی پدیده‌های قومی مذهبی و شناخت تأثیر آن بر امنیت مرزهای شمال غرب ایران انجام گرفته است.

روش: روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و شیوه انجام پیمایشی بوده و برای گردآوری داده‌ها از اسناد و مدارک موجود و پرسشنامه محقق ساخته بر اساس طیف پنج گزینه‌ای لیکرت استفاده و برای تعیین اعتبار پرسشنامه از نظر خبرگان و نخبگان بااطلاع به حوزه پژوهش (تکنیک اعتبار صوری) و برای تعیین میزان پایایی سؤالات در مرحله پیش‌آزمون از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید. جامعه آماری شامل کارشناسان نظامی انتظامی امنیتی و سایر مطلعین حوزه امنیت در مناطق شمال غرب کشور بوده و جهت محاسبه حجم نمونه پژوهش، به تعداد ۱۴۰ نفر طبق جدول شماره مورگان به صورت نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک استفاده و با استفاده از روش‌های و آزمون‌های تحلیل آماری شامل آزمون تی، تک نمونه‌ای، آزمون فریدمن و ضریب همبستگی پیرسون بود و نرم‌افزار SPSS، مورد تجزیه و تحلیل واقع گردید.

یافته‌ها و نتایج: یافته‌های پژوهش مبین آن است که میانگین نمره کسب‌شده در متغیر امنیت مناطق مرزی از لحاظ آماری تفاوت معناداری دارد. این یافته‌ها به معنای آن است که میزان تأثیر تهدیدات پدیده‌های قومی-مذهبی افراطی بر امنیت مناطق شمال غرب کشور در حد بالاتر از متوسط و زیاد قرار دارد. همچنین در پاسخ به این مقوله که ترتیب تهدیدات پدیده‌های قومی-مذهبی افراطی بر امنیت مرزهای شمال غرب کشور چگونه است نتایج نشان داد که بین تأثیر‌گذاری تهدیدات پدیده‌های قومی-مذهبی افراطی بر امنیت مناطق مرزی شمال غرب کشور با توجه به میانگین‌های رتبه‌ای تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. رتبه‌بندی تهدیدات پدیده‌های قومی-مذهبی افراطی به ترتیب بر ۱-امنیت فرهنگی-اجتماعی ۲-امنیت سیاسی ۳-امنیت اقتصادی ۴-امنیت نظامی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: تهدید، پدیده‌های قومی مذهبی، امنیت، مرزهای شمال غرب ایران، تکفیری سلفی

۱-دانشجوی دکترا مدیریت بحران دانشگاه عالی دفاع ملی

۲-کارشناس ارشد علوم سیاسی

۳-کارشناس ارشد حقوق، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین (نویسنده مسئول)،

مقدمه

پدیده‌های قومی_ مذهبی برای برخی از کشورها چالش‌های متعددی داشته و دولتمردان این کشورها در پاره‌ای از اوقات، با بحران‌هایی گوناگون مواجه‌اند که وحدت و انسجام داخلی‌شان را در معرض تهدید قرار می‌دهد. حقیقت این است که تصور جهانی فارغ از مسئله قومیت، غیرممکن است؛ چراکه گوناگونی، ویژگی اصلی جوامع انسانی است و همین گوناگونی است که تنوع و تکثر هویتی را به وجود می‌آورد. هرچند طی چندین دهه، تجزیه و تحلیل حوادث و تحولات بین‌المللی، در چارچوب نظریه‌های مرتبط با جنگ سرد انجام می‌گرفت، اما اکنون باید به بسیاری از این حوادث از منظر ملی‌گرایی و قوم‌گرایی نگریست. امروزه، قوم‌گرایی مذهبی افراطی، منشأ درگیری‌های مسلحانه خشونت‌بار در بخش‌هایی از جهان شده که فرسایش قدرت دولت‌ها و ملت‌ها را به دنبال داشته است. به بیان دیگر، ناسیونالیسم قومی در برخی از کشورها، یکپارچگی ملی و شیرازه جامعه را نشانه گرفته است.

اهمیت موضوع قومیت‌ها برای ایران که دارای تنوع قومی_ مذهبی بوده و در مجاورت کشورهایی با مؤلفه‌های قومی- مذهبی مشابه قرار دارد، نسبت به سایر کشورها صدچندان است. لذا، اتخاذ سیاست‌های مناسب و لحاظ نمودن الزامات و در نظر گرفتن مقتضیات متناسب با تنوع قومیتی ایران، می‌تواند کشور را در قبال کشمکش‌ها و تنش‌های قومی مصونیت بخشد.

کشور ج.ا.ایران به خصوص منطقه شمال غرب کشور از این پدیده مصون نبوده به طوری که استان‌های شمال غرب می‌تواند زمینه این پدیده‌ها باشد، با توجه به شرایط و ویژگی‌های خاص منطقه خاورمیانه و تأثیرگذاری عوامل مختلف (در سطوح فرو ملی، ملی، منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای) در امنیت آن، هرگونه ترتیبات امنیتی موفق، مستلزم در نظر گرفتن تمامی عوامل و مؤلفه‌های فوق با رویکرد تدریجی و فراگیر است (واعظی: ۱۳۸۶) با این ویژگی‌های محیطی، مشخص است محیط پیرامونی ایران، دارای ترتیبات امنیتی خاصی

می‌باشد که همواره با حضور بازیگران منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای و همچنین زمینه بازیگری در موضوعات متنوع بر پیچیدگی آن افزوده است. بر این اساس، تأمین منافع امنیت ملی، با توجه به حفاظت از توان رقابت و حضور امن در محیط پیرامونی به منظور کاهش تهدیدات در دیواره مرزهای کشور، راهبرد مهمی است و در صورتی که هرگونه خلل یا نقصان در حضور و نفوذ بهتر همراه با ماندگاری در محیط پیرامونی با توجه به پیچیدگی و سرعت تحولات منطقه‌ای صورت پذیرد، مستقیماً تمامیت ارضی و امنیت ملی کشور را در معرض خطر قرار می‌دهد.

امروزه امنیت به‌عنوان مهم‌ترین موضوع و موتور محرک توسعه یافتگی مطرح شده است. از سوی دیگر، موقعیت جغرافیایی اقوام، معادله امنیت ملی را پیچیده‌تر کرده است. با نگرش به این که اقوام مختلف و اقلیت‌های مذهبی در حساس‌ترین حوزه‌های راهبردی و دیواره مرزی کشور اسکان دارند و عقبه آنان در بیرون از حوزه نفوذ و اثرگذاری حاکمیت ملی قرار دارد، متأسفانه شیب صعودی برخی از این تهدیدات علاوه بر ابعاد داخلی، مستقیماً تحت تأثیر عوامل محیطی امنیتی، بر حوزه قومیتی تأثیرگذار بوده و موجب شده تا موضوع تنوع قومیت‌ها که چالش دهه‌های پیشین کشور بود، همچنان ادامه داشته و به‌عنوان یکی از دغدغه‌های اصلی در این حوزه مطرح باشد.

محیط امنیتی تابع و برآیندی از تعامل و تقابل متغیرهای محیط داخلی (ساختار حکومتی، چگونگی توزیع و تمرکز قدرت، ساختار اجتماعی، فعالیت‌های سیاسی، ایدئولوژی، ارزش‌ها و سطح مشارکت مردمی) و محیط خارجی (ساختار قدرت، نظم و یا بی‌نظمی جهانی، تکنولوژی، مسابقه تسلیحاتی و موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی) است. چنین محیط امنیتی، همواره دربردارنده «تهدیدات» و «فرصت‌هایی» است که واحدهای ملی، به میزان موقعیت و منزلتشان از آن‌ها بهره می‌برند (مینایی: ۱۳۸۸).

وجود ترتیبات امنیتی منطقه‌ای در اکثر مناطق موجب شده تا این مناطق، سطح مناسبی از ثبات و امنیت داشته باشند؛ لکن غرب و جنوب غرب آسیا از مناطق استثنایی به شمار

می‌روند و هنوز هیچ نشانه جدی از استقرار این گونه نظام امنیتی در محیط پیرامون ایران به چشم نمی‌خورد.

عدم شکل‌گیری نظام امنیتی فراگیر و پایدار و تداوم ناامنی و بی‌ثباتی در عرصه خاورمیانه، با عوامل متعددی مرتبط است؛ از جمله، موقعیت ژئوپلیتیک منطقه و منابع عظیم نفت و گاز و نتایج آن، (تقویت حضور قدرت‌های فرا منطقه‌ای در محیط پیرامونی ایران، افراط‌گرایی، چینش موزاییکی اقوام، تنش‌های قومی-فرقه‌ای و تروریسم، دولت‌های ضعیف و شکننده و عدم اعتماد بازیگران منطقه‌ای به یکدیگر) حائز اهمیت است.

با توجه به شرایط و ویژگی‌های خاص منطقه خاورمیانه و تأثیرگذاری عوامل مختلف (در سطوح فرو ملی، ملی، منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای) در امنیت آن، هرگونه ترتیبات امنیتی موفق، مستلزم در نظر گرفتن تمامی عوامل و مؤلفه‌های فوق با رویکرد تدریجی و فراگیر است. (واعظی: ۱۳۸۶)

با این ویژگی‌های محیطی، مشخص است محیط پیرامونی ایران، دارای ترتیبات امنیتی خاصی می‌باشد که همواره با حضور بازیگران منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای و همچنین زمینه بازیگری در موضوعات متنوع بر پیچیدگی آن افزوده است. بر این اساس، تأمین منافع امنیت ملی، با توجه به حفاظت از توان رقابت و حضور امن در محیط پیرامونی به‌منظور کاهش تهدیدات در دیواره مرزهای کشور، راهبرد مهمی است و در صورتی که هرگونه خلل یا نقصان در حضور و نفوذ بهتر همراه با ماندگاری در محیط پیرامونی با توجه به پیچیدگی و سرعت تحولات منطقه‌ای صورت پذیرد، مستقیماً تمامیت ارضی و امنیت ملی کشور را در معرض خطر قرار می‌دهد. با توجه به اهمیت موضوع محقق این پژوهش را جهت پاسخ به این سؤال که: تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی چه تأثیراتی بر امنیت مرزهای شمال غرب کشور دارند؟ در دستور کار خود قرار داده است.

مقوله امنیت به‌عنوان یکی از دغدغه‌های اصلی مسئولین امنیتی مطرح می‌باشد، لذا تهدیدهای امنیتی-مرزی در این مناطق را می‌توان بر اساس منشأ شکل‌گیری تهدید و

سطوح اثرگذاری موردبررسی قرارداد؛ ازاین جهت واکاوی پدیده‌های قومی - مذهبی و تأثیر آن‌ها بر امنیت مرزهای شمال غرب کشور ایران، دارای اهمیت و ضرورت بوده و با توجه به چالش‌های امنیتی اخیر منطقه و این که اخیراً چنین پژوهشی در این حوزه انجام نگرفته است، ایجاب می‌نماید در این راستا یک فعالیت و بررسی علمی صورت گیرد و ضمن بهره‌گیری از نتایج آن، راهکارهای مناسبی پیشنهاد گردد.

هدف پژوهش شناخت تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی و شناخت تأثیر آن بر امنیت مرزهای شمال غرب کشور است.

در راستای هدف پژوهش سؤال مطرح می‌گردد که تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی در مرزهای شمال غرب کشور کدام‌اند؟

در همین راستا فرضیه‌های پژوهش بدین صورت مطرح می‌شود.

✓ تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت مناطق مرزی شمال غرب کشور تأثیرگذاری دارند.

✓ تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت اقتصادی مرزهای شمال غرب کشور تأثیر دارند.

✓ تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت فرهنگی - اجتماعی مرزهای شمال غرب کشور تأثیر دارند.

✓ تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت سیاسی مرزهای شمال غرب کشور تأثیر دارند.

مبانی نظری

تهدید

تهدید به مجموعه اقداماتی که اهداف، منافع و ارزش‌های حیاتی یک کشور را باهدف تغییرات اساسی، مورد هجوم قرار می‌دهند، اطلاق می‌شود و غالباً هم‌ریشه خارجی دارد.

به تعبیر دیگر، تهدید، اقدامات بالفعل و بالقوه‌ای است که حاکمیت ملی، تمامیت ارضی، امنیت ملی، استقلال و حاکمیت یک نظام سیاسی و حوزه‌های نفوذ آن را هدف قرار داده و دارای منشأ خارجی است (صبوری، ۱۳۹۳: ۲۰).

تهدید، بیان و ابراز قصد آسیب رساندن، نابود یا تنبیه کردن دیگران از روی انتقام یا ارباب است. تهدید نشان دادن آسیب و شرارت قریب‌الوقوع مانند جنگ می‌باشد (لغت‌نامه وبستر).

تهدید، بیان آشکار آسیب رساندن به کسی یا ناراحت کردن و به دردمس انداختن او می‌باشد. احتمال وقوع حادثه‌ای بسیار بد را تهدید می‌نامند. تهدید، شخص یا چیزی است که به‌عنوان خطر شناخته می‌شود (لغت‌نامه لانگمن).

تهدید، قصد ابراز شده برای صدمه، یا آسیب‌رسانی یا دیگر اقدامات خصمانه علیه کسی (لغت‌نامه آکسفورد).

تهدید به معنای توانایی‌ها، نیات و اقدامات دشمنان، بالفعل و بالقوه، برای ممانعت از دستیابی موفقیت‌آمیز خودی به علایق و مقاصد امنیت ملی یا مداخله به نحوی که نیل به علایق و مقاصد به خطر بیافتد، تعریف شده است.

گاهی تهدیدات به‌مثابه شکل بالفعل آسیب‌پذیری، تعریف می‌شود. آسیب‌پذیری از این منظر، میزان حساسیت یک ملت و یا یک نیروی نظامی است، به‌طوری‌که بتوان با به‌کارگیری توان و ابزار نظامی و غیره، از توان و کارایی آن ملت یا نیروی نظامی کم کرد (تاجیک، ۱۳۷۹: ۹۳).

تهدید، به آن دسته از خطرات بالفعل و بالقوه‌ای اطلاق می‌گردد که ارزش‌های حیاتی یک کشور (از جمله: تمامیت ارضی، استقلال و حاکمیت ملی، نظام حاکم و نهادهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، ایدئولوژی، فرهنگ و افتخارات ملی) را به خطر می‌اندازد (چگینی، ۱۳۷۳: ۱۴). تهدید در هر شکل آن به معنای تحمیل اراده فاعل بر هدف است تا

کشور هدف رفتار خود را مطابق اولویت‌ها و خواسته‌های کشور فاعل، تنظیم کند (سلیمانی پور لک، ۱۳۸۶: ۵۵).

تهدید می‌تواند آشکار، پنهان، متقارن، نامتقارن، متعارف، نامتعارف، رفتاری و یا ساختاری باشد (افتخاری ۱۳۸۶: ۲۱).

امنیت

امنیت به‌عنوان یکی از نیازهای فطری بشر، با جوهره هستی انسان، پیوندی ناگسستگی دارد (شاد نیا، ۱۳۸۲: ۱۵۲). احساس امنیت و بهره‌وری از آرامش، ضروری‌ترین بستر پدید آمدن خلاقیت‌ها، شکوفایی استعدادها، تعالی وجود و توسعه تحول پایدار در عرصه‌های مختلف حیات فردی و اجتماعی می‌باشد (شفیعی، ۱۳۸۹: ۴۱).

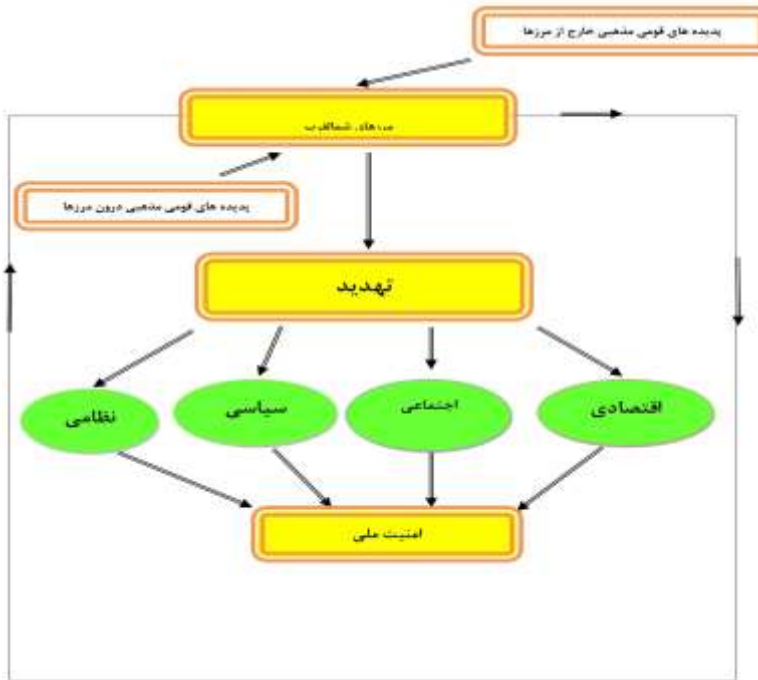
امنیت، عبارت است از احساس آرامش و اطمینان از عدم تعرض به جان، مال، کار و سایر حقوق انسان. این ارزش انحصاری، یکی از ضرورت‌های زندگی فردی و اجتماعی است (مجتهد زاده، ۱۳۸۱).

مفهوم امنیت، مفهومی متقابل، مساوی و یکسان برای همه دولت‌ها است؛ بدین‌سان هر رویدادی که در یک ناحیه اتفاق می‌افتد در نواحی دور و نزدیک تأثیر می‌گذارد. بی‌تردید هیچ عنصری برای پیشرفت، توسعه و تکامل یک‌جانبه و همچنین شکوفایی استعدادها، مهم‌تر از عنصر امنیت و تأمین آرامش در جامعه نیست و توسعه اجتماعی، خلاقیت و فعالیت ارزشمند نیز بدون امنیت امکان‌پذیر نخواهد بود (روشندل، ۱۳۸۷: ۲۵).

محیط امنیتی: محیط پیرامونی که تابعی از تعاملات و تقابلات بازیگران منطقه‌ایی و فرا منطقه‌ایی می‌باشد و برآیند آن می‌بایست با توجه به عناصر و مؤلفه‌های امنیتی موجود در محیط، منجر به تأمین منافع امنیت ملی برای بازیگران گردد؛ محقق شدن این امر هم‌بستگی به عوامل حضور، نفوذ و ماندگاری بازیگران در این محیط دارد.

قوم

قوم یعنی مردمی که دارای وحدت زبان، کنش، بینش و منافع مشترک می‌باشند. قومیت یک احساس اجتماعی است که از اشتراک وطن، نژاد، زبان و وحدت تاریخ و آرمان‌ها ناشی می‌شود. امروزه تعاریف متعددی وجود دارند که هر یک بر عناصر تشکیل دهنده خاص این پدیده اجتماعی (قوم) تکیه می‌کنند؛ ویکتور کوزلوف^۱، قوم‌شناس مشهور، قوم را یک سازمان اجتماعی شکل یافته می‌داند که در طول تاریخ با هم، پیوندهای اقتصادی، فرهنگی، خویشاوندی و ... برقرار کرده‌اند و دارای زبان، ویژگی‌های فرهنگی، ارزش‌های اجتماعی و سنت‌های مشترک می‌باشند.

شکل شماره ۱: مدل مفهومی پژوهش

پیشینه پژوهش

لک زایی (۱۳۸۵) در پژوهش خود با عنوان «بررسی چالش‌ها و فرصت‌های امنیتی در مرزها» چنین عنوان نموده که برقراری امنیت پایدار در مناطق مرزی تحت تأثیر متقابل مؤلفه‌های اقتصادی، فرهنگی، قومی، مذهبی، عوامل فرا منطقه‌ای و... است و از این روی بایستی به منظور ایجاد امنیت پایدار در مناطق مرزی ضمن توجه به مؤلفه‌های سخت‌افزاری امنیت، به رفع شکاف‌های موجود در مؤلفه‌های نرم‌افزاری نیز توجه داشت.

اسدی (۱۳۸۸) در پژوهشی به ظهور و افول القاعده در عراق پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که: عامل اصلی تشدید شکاف‌ها، منازعات بین گروه‌های عراقی بود که زمینه مساعدی را برای ظهور القاعده فراهم کرد. گروه‌های سنی عراق که عمدتاً از سقوط رژیم بعث و روند جدید سیاسی در عراق، در نتیجه حمله آمریکا، ناراضی بودند، به تقابل نظامی با نیروهای خارجی و دولت جدید عراق پرداختند.

عباس زاده فتح‌آبادی (۱۳۸۹) در پژوهشی به بررسی وضعیت القاعده پس از حادثه ۱۱ سپتامبر و تمرکز بر عراق به عنوان یک پایگاه جدید برای القاعده پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که القاعده، امروز خطرناک‌تر از هر زمان دیگری است؛ دسترسی آن به سراسر جهان اسلام گسترش یافته است و بن‌لادن در ارائه القاعده به عنوان سمبل مقاومت اسلامی جهانی، موفق بوده است. القاعده، آمادگی تهدید امنیت جهانی را در آینده نزدیک دارد؛ چون در برخی کشورهای بی‌ثبات، فرصت‌هایی برای عملیات جدید خواهد یافت.

عدالت نژاد (۱۳۹۰) به بیان خاستگاه و اندیشه‌های سلفیان جدید، معرفی مهم‌ترین گروه‌ها و رهبران آن‌ها، بررسی علت شهره شدن این گروه‌ها به تکفیری و الجهادیون پرداخته است. نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که با توجه به برخی از مهم‌ترین عقاید و مبانی نظری سلفیان جدید، می‌توان قاطعانه گفت که انتساب سلفیان جدید به لقب تکفیری، امری موهوم نیست. نظرات مشابه صالح سریه و عبدالسلام فرج در باب ارتداد همه حاکمان مسلمان و

تکفیر سازمان‌های کشورهای اسلامی یا جاهل انگاشتن همه جوامع اسلامی، می‌تواند مهر تأییدی بر این نام‌گذاری باشد.

فرمانیان (۱۳۹۱) به بررسی گرایش‌های فکری سلفیه در جهان امروز پرداخته است. نتیجه این پژوهش نشان می‌دهد که می‌توان گفت، اگرچه وهابیت با فرقه دیوبندیه شبه‌قاره هند به دلیل گرایش به تصوف مخالف است، اشتراکات فراوانی در باب توسل و شفاعت میان این دو مکتب وجود دارد.

نبی نژاد (۱۳۹۰) به بررسی بر بهاری از کهن‌ترین تئوریسین‌های وهابیت پرداخته است نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که برای معرفی نقطه آغازین سلفی‌گری وهابی، نقش بر بهاری را نمی‌توان نادیده انگاشت؛ چراکه مبانی سلفی‌گری ابن تیمیه و ابن عبدالوهاب پیش‌تر در اندیشه و عمل او هویدا گشته بود.

محدوده مورد مطالعه

حوزه استحفاظی مرزبانی آذربایجان غربی

استان آ. غربی ۹۶۷ کیلومتر مرز در سه منطقه مراقبت از مرز (پلدشت) امنیتی (ماکو تا خوی) و امنیتی درگیر (سلماس تا سردشت) قرار دارد و با سه کشور جمهوری خودمختار نخجوان (آذربایجان) ترکیه و عراق مرز مشترک دارد بخش اعظم ترانزیت کالا (واردات و صادرات) در این استان صورت می‌گیرد و عملاً ایران را قفقاز جنوبی و اروپا متصل می‌کند، حفظ مرزها از نظر امنیتی و اقتصادی استان را در شرایط ویژه ژئوپلیتیکی قرار داده از طرفی جغرافیایی طبیعی و انسانی استان مراقبت از مرزها را با دشواری مضاعفی مواجه نموده است.

۱- طول مرز: ۹۶۷ کیلومتر که از میله مرزی ۱۰۳/۱ (سمت استان کردستان) تا میله مرزی اصلی ۲۰ (سمت استان آذربایجان شرقی)

حوزه استحفاظی مرزبانی کردستان

استان کردستان دارای ۲۲۷ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق (اقلیم کردستان) است. به لحاظ شرایط خاص منطقه و درگیری‌های آن سوی مرز استان مذکور جزء استان‌های امنیتی درگیر است بارها عناصر معاند به مقرهای مرزبانی در سنوات گذشته حمله نموده و در برخی موارد موفق به وارد آوردن تلفات به نیروهای خود شده‌اند. گروهک‌های ضدانقلاب و تروریست‌ها همچنان با سوءاستفاده از برخی کاستی‌ها مشغول عضوگیری می‌باشند و به نظر می‌رسد با توجه به فعل انفعالات و پشتیبانی قدرت‌های غربی در منطقه در آینده فعالیت مسلحانه را تشدید نمایند.

۱- طول مرز:

۲۲۷ کیلومتر که از میله مرزی ۸۳/۲ اصلی در هنگ مرزی مریوان سمت استان کرمانشاه تا میله مرزی ۱۰۳/۱ اصلی در هنگ مرزی بانه سمت استان آذربایجان غربی

حوزه استحفاظی مرزبانی کرمانشاه

استان کرمانشاه دارای ۳۷۱/۲ کیلومتر مرز می‌باشد هنگ‌های (پاوه و ثلاث) با اقلیم کردستان عراق و سایر هنگ‌ها با کشور عراق (عرب) هم‌مرزند. وجود منابع اقتصادی (بازارچه‌های مرزی و چاه‌های نفت) در جوار مرز (نفت شهر) و همچنین بازارچه مرزی در مرز خسروی و پرویز خان شرایط خاصی را ایجاد نموده است ضمن آنکه استقرار طایفه النداء در استان دیالی به‌ویژه در جوار سومار و وابستگی این طایفه بعضی به داعش، تهدید جدی برای مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران قلمداد می‌گردد.

۱- طول مرز: طول مرز ۳۷۱/۲ کیلومتر مرز از میله مرزی ۳۶ اصلی در هنگ مرزی سومار از سمت (استان ایلام تا میله مرزی ۸۳/۲ اصلی در هنگ مرزی پاوه از سمت استان کردستان) (مرزبانی ناجا ۱۳۹۵)

بحث و یافته‌ها

جدول شماره ۱: فراوانی و درصد فراوانی افراد نمونه به تفکیک سنوات خدمت (به سال)

درصد فراوانی	فراوانی	شاخص آماری سنوات خدمت
۴۱,۴	۵۸	۱۰-۵ سال
۳۳,۶	۴۷	۱۱-۱۵ سال
۱۷,۹	۲۵	۱۶-۲۵ سال
۷,۱	۱۰	بیش از ۲۵ سال
۱۰۰,۰	۱۴۰	کل

جدول شماره ۲: فراوانی و درصد فراوانی افراد نمونه به تفکیک سطح تحصیلات

درصد فراوانی	فراوانی	شاخص آماری سطح تحصیلات
۴۸,۶	۶۸	فوق دیپلم
۳۵,۷	۵۰	لیسانس
۱۵,۷	۲۲	فوق لیسانس
۱۰۰,۰	۱۴۰	کل

جدول شماره ۳: فراوانی و درصد فراوانی افراد نمونه به تفکیک محل خدمت

درصد فراوانی	فراوانی	شاخص آماری محل خدمت
۸۰,۰	۱۱۲	مناطق شمال غرب
۲۰,۰	۲۸	سایر
۱۰۰,۰	۱۴۰	کل

جدول شماره ۴: فراوانی و درصد فراوانی افراد نمونه به تفکیک وضعیت خدمت

درصد فراوانی	فراوانی	شاخص آماری وضعیت خدمت
۱۲,۹	۱۸	انتظامی
۵۰,۷	۷۱	مرزبانی
۵,۷	۸	نظامی (سپاه)
۵,۰	۷	نظامی (ارتش)
۹,۳	۱۳	امنیت (کشوری)
۱۶,۴	۲۳	دانشگاهی
۱۰۰,۰	۱۴۰	کل

جدول شماره ۵: شاخص‌های توصیفی متغیرهای موردپژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کمترین نمره	بیشترین نمره	چولگی	کشیدگی
امنیت	۳,۷۶	۰,۵۶	۱,۲۷	۴,۷۹	-۰,۷۳	۱,۷۴
امنیت فرهنگی-اجتماعی	۳,۸۹	۰,۵۷	۱,۲۲	۵	-۰,۷۳	۱,۴۵
امنیت اقتصادی	۳,۸۱	۰,۷۶	۱	۵	-۰,۴۸	۰,۳۰
امنیت سیاسی	۳,۷۹	۰,۶۶	۱,۸۵	۵	-۰,۲۱	-۰,۱۵
امنیت نظامی	۳,۵۴	۰,۷۴	۱	۵	-۰,۴۴	۰,۲۸

با توجه به جدول شماره ۵ میانگین نمرات پاسخگویان برای متغیر امنیت ۳,۷۶، امنیت فرهنگی-اجتماعی ۳,۸۹، امنیت اقتصادی ۳,۸۱، امنیت سیاسی ۳,۷۹ و امنیت نظامی ۳,۵۴ می‌باشد. با توجه به میزان چولگی و کشیدگی در متغیرهای موردپژوهش که در بازه (۲ و ۲-) قرار دارند، نتیجه گرفته می‌شود که همه متغیرهای موردپژوهش از توزیع نرمال برخوردار هستند.

آزمون کولموگروف اسمیرنوف

جدول شماره ۶ یافته‌های حاصل از آزمون کولموگروف اسمیرنوف را نشان می‌دهد. این آزمون نشان می‌دهد که آیا داده‌های آماری از توزیع نرمال برخوردارند یا خیر؟

جدول شماره ۶: آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای نرمال بودن داده‌ها

متغیر	Z کولموگروف-اسمیرنوف	سطح معنی داری
امنیت فرهنگی-اجتماعی	۰,۷۴	۰,۶۴۵
امنیت اقتصادی	۰,۹۸	۰,۲۹۴
امنیت سیاسی	۱,۱۳	۰,۱۵۵
امنیت نظامی	۰,۶۹	۰,۷۳۱

همان‌طور که در جدول شماره ۶ مشاهده می‌گردد در متغیرهای مورد پژوهش، سطح معناداری بیش از ۰,۰۵ صدم است که فرض عدم طبیعی بودن داده‌ها رد می‌شود. بنابراین داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار هستند و می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده کرد.

یافته‌های استنباطی

در آزمون T مستقل سطح معنی داری آزمون (Sig.) رجوع می‌شود که چنانچه مقدار آن از 0/05 بیشتر باشد، فرض صفر (H_0) یعنی فرض نبود تفاوت بین میانگین‌ها رد می‌شود و فرض پژوهش (H_1) پذیرفته می‌شود. و در صورتی که مقدار آن از 0/05 کمتر باشد، فرض صفر (H_0) پذیرفته شده و فرض پژوهش (H_1) رد می‌شود.

جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش به‌طور جداگانه، به بررسی تأثیر تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت (امنیت فرهنگی- اجتماعی، امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی و امنیت نظامی) مناطق شمال غرب کشور با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای پرداخته شد. همچنین برای بررسی ترتیب تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت مرزهای شمال غرب کشور از آزمون فریدمن استفاده شد. برای بررسی رابطه بین امنیت به صورت کلی با خرده مقیاس‌های امنیت فرهنگی- اجتماعی، امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی و امنیت نظامی نیز از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد.

برای رسیدن به پاسخ فرضیه‌های این پژوهش و با توجه به نرمال بودن داده‌های پژوهش، از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد. همچنین در کلیه متغیرهای مورد پژوهش از نقطه برش ۳ برای مقایسه میانگین نمرات کسب شده استفاده شد. در صورتی که میانگین نمرات کسب شده در متغیرهای مورد پژوهش از ۳ بالاتر باشد به معنای این است که میزان تأثیر تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت (امنیت فرهنگی - اجتماعی، امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی و امنیت نظامی) مناطق شمال غرب کشور در حد بالاتر از متوسط و زیاد قرار دارد و در صورت پایین بودن از نقطه برش ۳، تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت مناطق شمال غرب کشور در حد کم می‌باشد.

فرضیه شماره ۱: تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت مناطق مرزی شمال غرب کشور تأثیر گذاری دارند.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد که در جدول شماره ۷ و ۸ نتایج گزارش شده است.

جدول شماره ۷: شاخص‌های آمار توصیفی مربوط به امنیت مناطق مرزی

متغیر / شاخص	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای انحراف از میانگین
امنیت مناطق مرزی	۱۴۰	۳,۷۶	۰,۵۶	۰,۰۵

جدول شماره ۸: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای امنیت مناطق مرزی

نقطه برش	سطح اطمینان ۹۵٪		اختلاف میانگین	معناداری	درجه آزادی	t
	حد بالا	حد پایین				
۳	۰,۸۵	۰,۶۶	۰,۷۶	۰,۰۰۱	۱۳۹	۱۵,۹۳

جدول شماره ۴-۱۱ نشان داد که میانگین نمره کسب شده در متغیر امنیت مناطق مرزی ۳,۷۶ می‌باشد. همچنین میانگین نمره کسب شده در متغیر امنیت مناطق مرزی بالاتر از نقطه برش ۳ می‌باشد و با آن از لحاظ آماری تفاوت معناداری دارد. این یافته‌ها به معنای آن

است که میزان تأثیر تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت مناطق شمال غرب کشور در حد بالاتر از متوسط و زیاد قرار دارد.

فرضیه شماره ۲: تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت نظامی مرزهای شمال غرب کشور تأثیر دارند.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد که در جدول شماره ۹ و ۱۰ نتایج گزارش شده است.

جدول شماره ۹: شاخص‌های آمار توصیفی مربوط به امنیت نظامی

متغیر / شاخص	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای انحراف از میانگین
امنیت نظامی	۱۴۰	۳,۵۴	۰,۷۴	۰,۰۶

جدول شماره ۱۰: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای امنیت نظامی

نقطه برش	سطح اطمینان ۹۵٪		اختلاف میانگین	معناداری	درجه آزادی	t
	حد بالا	حد پایین				
۳	۰,۶۶	۰,۴۱	۰,۵۴	۰,۰۰۱	۱۳۹	۸,۵۵

جدول شماره ۹ نشان داد که میانگین نمره کسب شده در متغیر امنیت نظامی ۳,۵۴ می‌باشد. همچنین میانگین نمره کسب شده در متغیر امنیت نظامی بالاتر از نقطه برش ۳ می‌باشد و با آن از لحاظ آماری تفاوت معناداری دارد. این یافته‌ها به معنای آن است که میزان تأثیر تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت نظامی مناطق شمال غرب کشور در حد بالاتر از متوسط و زیاد قرار دارد.

فرضیه ۳: تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت اقتصادی مرزهای شمال غرب کشور تأثیر دارند.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد که در جدول شماره ۱۱ و ۱۲ نتایج گزارش شده است.

جدول شماره ۱۱: شاخص‌های آمار توصیفی مربوط به امنیت اقتصادی

متغیر/ شاخص	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای انحراف از میانگین
امنیت اقتصادی	۱۴۰	۳,۸۲	۰,۷۶	۰,۰۶

جدول شماره ۱۲: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای امنیت اقتصادی

نقطه برش	سطح اطمینان ۹۵٪		اختلاف میانگین	معناداری	درجه آزادی	t
	حد بالا	حد پایین				
۳	۰,۹۵	۰,۶۹	۰,۸۲	۰,۰۰۱	۱۳۹	۱۲,۶۶

جدول شماره ۱۱ نشان داد که میانگین نمره کسب‌شده در متغیر امنیت اقتصادی ۳,۸۲ می‌باشد. همچنین میانگین نمره کسب‌شده در متغیر امنیت اقتصادی بالاتر از نقطه برش ۳ می‌باشد و با آن از لحاظ آماری تفاوت معناداری دارد. این یافته‌ها به معنای آن است که میزان تأثیر تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت اقتصادی مناطق شمال غرب کشور در حد بالاتر از متوسط و زیاد قرار دارد.

فرضیه ۳: تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت فرهنگی - اجتماعی مرزهای شمال غرب کشور تأثیر دارند.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد که در جدول شماره ۱۳ و ۱۴ نتایج گزارش شده است.

جدول شماره ۱۳: شاخص‌های آمار توصیفی مربوط به امنیت فرهنگی - اجتماعی

متغیر/ شاخص	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای انحراف از میانگین
امنیت فرهنگی - اجتماعی	۱۴۰	۳,۸۹	۰,۵۷	۰,۰۵

جدول شماره ۱۴: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای امنیت فرهنگی - اجتماعی

نقطه برش	سطح اطمینان ۹۵٪		اختلاف میانگین	معناداری	درجه آزادی	t
	حد بالا	حد پایین				
۳	۰,۹۸	۰,۷۹	۰,۸۹	۰,۰۰۱	۱۳۹	۱۸,۴۷

جدول شماره ۱۳ نشان داد که میانگین نمره کسب شده در متغیر امنیت فرهنگی - اجتماعی ۳,۸۹ می باشد. همچنین میانگین نمره کسب شده در متغیر امنیت فرهنگی - اجتماعی بالاتر از نقطه برش ۳ می باشد و با آن از لحاظ آماری تفاوت معناداری دارد. این یافته ها به معنای آن است که میزان تأثیر تهدیدات پدیده های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت فرهنگی - اجتماعی مناطق شمال غرب کشور در حد بالاتر از متوسط و زیاد قرار دارد.

فرضیه چهارم: تهدیدات پدیده های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت سیاسی مرزهای شمال غرب کشور تأثیر دارند.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تی تک نمونه ای استفاده شد که در جدول شماره ۱۵ و ۱۶ نتایج گزارش شده است.

جدول شماره ۱۵: شاخص های آمار توصیفی مربوط به امنیت سیاسی

متغیر / شاخص	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای انحراف از میانگین
امنیت سیاسی	۱۴۰	۳,۷۹	۰,۶۶	۰,۰۶

جدول شماره ۱۶: نتایج آزمون t تک نمونه ای امنیت سیاسی

نقطه برش	سطح اطمینان ۹۵٪		اختلاف میانگین	معناداری	درجه آزادی	t
	حد بالا	حد پایین				
۳	۰,۹۰	۰,۶۸	۰,۷۹	۰,۰۰۱	۱۳۹	۱۴,۱۶

جدول شماره ۱۵ نشان داد که میانگین نمره کسب شده در متغیر امنیت سیاسی ۳,۷۹ می باشد. همچنین میانگین نمره کسب شده در متغیر امنیت سیاسی بالاتر از نقطه برش ۳ می باشد و با آن از لحاظ آماری تفاوت معناداری دارد. این یافته ها به معنای آن است که میزان تأثیر تهدیدات پدیده های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت سیاسی مناطق شمال غرب کشور در حد بالاتر از متوسط و زیاد قرار دارد.

در پاسخ به این مقوله که ترتیب تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت مرزهای شمال غرب کشور چگونه است از آزمون فریدمن استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۱۷ آمده است.

جدول شماره ۱۷: آزمون فریدمن تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت مرزهای شمال غرب کشور

نوع امنیت	ترتیب تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی	میانگین رتبه‌ای	خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
امنیت فرهنگی-اجتماعی	اول	۲,۷۶	۲۶,۴۱	۳	۰,۰۰۱
امنیت سیاسی	دوم	۲,۷۰			
امنیت اقتصادی	سوم	۲,۴۹			
امنیت نظامی	چهارم	۲,۰۵			

یافته‌های جدول شماره ۱۷ نشان می‌دهد که خی دو مشاهده شده ۲۶,۴۱ در سطح ۰,۰۰۱ معنادار می‌باشد. به عبارتی بین تأثیرگذاری تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت مناطق مرزی شمال غرب کشور با توجه به میانگین‌های رتبه‌ای تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. ترتیب تهدیدات پدیده‌های قومی - مذهبی افراطی بر امنیت فرهنگی-اجتماعی اول، بر امنیت سیاسی دوم، بر امنیت اقتصادی سوم و بر امنیت نظامی چهارم می‌باشد.

در پاسخ به این مقوله که چه رابطه‌ای بین امنیت به صورت کلی با خرده مقیاس‌های امنیت فرهنگی-اجتماعی، امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی و امنیت نظامی وجود دارد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۱۸ آمده است.

جدول شماره ۱۸: ماتریس همبستگی بین متغیرهای مورد پژوهش

متغیر	امنیت	امنیت فرهنگی-اجتماعی	امنیت اقتصادی	امنیت سیاسی
امنیت	-			
امنیت فرهنگی-اجتماعی	۰,۷۸۶**	-		
امنیت اقتصادی	۰,۸۰۹**	۰,۵۹۷**	-	

امنیت سیاسی	۰,۸۷۷ ^{**}	۰,۵۴۴ ^{**}	۰,۶۰۸ ^{**}	-
امنیت نظامی	۰,۸۱۸ ^{**}	۰,۵۱۸ ^{**}	۰,۴۲۵ ^{**}	۰,۷۳۰ ^{**}

P** < ۰,۰۱

یافته‌های جدول شماره ۱۸ نشان می‌دهد که همبستگی مثبت و معناداری بین امنیت به صورت کلی با خرده مقیاس‌های امنیت فرهنگی-اجتماعی، امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی و امنیت نظامی وجود دارد. همچنین بین خرده مقیاس‌های امنیت باهم رابطه مثبت و معناداری مشاهده شد.

نتایج حاصل از این فرضیه نشان داد که میانگین نمره کسب‌شده در متغیر امنیت مناطق مرزی بالاتر از نقطه برش ۳ می‌باشد و با آن از لحاظ آماری تفاوت معناداری دارد. این یافته‌ها به معنای آن است که میزان تأثیر تهدیدات پدیده‌های قومی-مذهبی افراطی بر امنیت مناطق شمال غرب کشور در حد بالاتر از متوسط و زیاد قرار دارد.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش مبین آن است که میانگین نمره کسب‌شده در متغیر امنیت مناطق مرزی بالاتر از نقطه برش ۳ می‌باشد و با آن از لحاظ آماری تفاوت معناداری دارد. این یافته‌ها به معنای آن است که میزان تأثیر تهدیدات پدیده‌های قومی-مذهبی افراطی بر امنیت مناطق شمال غرب کشور در حد بالاتر از متوسط و زیاد قرار دارد. همچنین در پاسخ به این مقوله که ترتیب تهدیدات پدیده‌های قومی-مذهبی افراطی بر امنیت مرزهای شمال غرب کشور چگونه است نتایج نشان داد که بین تأثیرگذاری تهدیدات پدیده‌های قومی-مذهبی افراطی بر امنیت مناطق مرزی شمال غرب کشور با توجه به میانگین‌های رتبه‌ای تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. رتبه‌بندی تهدیدات پدیده‌های قومی-مذهبی افراطی به ترتیب بر ۱-امنیت فرهنگی-اجتماعی ۲-امنیت سیاسی ۳-امنیت اقتصادی ۴-امنیت نظامی می‌باشد.

با توجه به سایر مطالعات انجام گرفته بخصوص در پیشینه پژوهش به نظر می‌رسد گروه‌هایی قومی مذهبی افراطی ریشه در خارج مرزهای ایران دارند بیشتر در راستایی سیاست‌های

شیعه هراسی و ایران هراسی کشورهای مانند عربستان و آموزش‌های مبلغان تکفیری آن هستند. که پایگاه در کشورهای مجاور دارند نیازمند تدابیر شدید امنیتی اطلاعاتی و همکاری گسترده دیپلماتیک امنیتی و فرهنگی و آموزشی با کشورهای مجاور است. نتیجه آنکه دولت ایران باید توجه کنند که سیاست‌های جامع توسعه و برنامه‌های عمرانی برای شمال غرب کشور به می‌تواند از حساسیت و سیاسی شدن تفاوت‌های قومی و مذهبی به‌عنوان هویت‌ها به نفع هویت و تمامیت ملی جلوگیری کند. در عین اینکه این حملات زنگ خطر برای امنیت مرزی شمال غرب ایران جهت تأمین امنیت و توسعه زیرساختی و توان امنیتی و توجه بیشتر به ایجاد زمینه و جلوگیری از منبع تغذیه و فعالیت گروه‌های قومی مذهبی افراطی است. همچنین آنچه مسلم است واکنش و عمل بر ضد این گروه‌ها بدون شک به دور از اقدامات احساساتی «سیلی زنی و انتقام کوبنده» نیازمند برخورد و مقابله پیشگیرانه و منسجم در کنار فعالیت‌های دیپلماتیک است. راهکارهایی چون فدرالیسم قومی و دیوار کشیدن در مرزهای کشور نیز نمی‌تواند مانعی برای مشکلات امنیتی باشد. باید توجه داشت که با وجود این حساسیت‌های قومی _ مذهبی در برخی استان‌های مرزی، ایرانیان با هر سلیقه و گرایش سیاسی حاضر به پذیرش تهدید علیه امنیت داخلی و حاکمیت ملی کشور نیستند.

همچنین بر اساس مطالعات پژوهش، تهدیدات پدیده‌های قومی مذهبی طبق شرایط زمانی و مکانی خاص خود می‌تواند منشأ و منبع تهدیدات مرزی متعدد و متنوعی از جمله اثر گزار بر قومیت‌های حاشیه مرزها باشند. همچنین تهدیدهای مؤلفه‌های محیط امنیتی از قبیل: حضور قدرت‌های فرا منطقه‌ای در محیط‌های مورد مناقشه قومی، سیاست‌های اطلاعاتی قدرت‌های فراملی در تأمین منافع در این مناطق، سیاست‌های تحریک آمیز بر ایجاد شکاف قومیت و مذهب، دخالت کشورهای منطقه، وجود دولت‌های ضعیف و بحران اقتدار در این مناطق، عدم توجه کشورهای منطقه به عناصر وحدت‌بخش و یکپارچه‌سازی ملی منطقه‌ای، وجود تفکرات تاریخی و تجزیه گرایانه در قومیت در مناطق مورد مناقشه، تضادهای قومی

و تاریخی در مناطق مورد مناقشه، نبودن ترتیبات امنیتی مشترک و منسجم در حوزه‌های قومی و محیطی باعث افزایش تهدید پدیده‌های قومی مذهبی در جدار مرزها بوده و سیاست‌هایی از قبیل افزایش رفاه و توسعه و تحرکات اقتصادی مناطق قومی و مرزی، بازسازی امنیت پایدار و ساختار سیاسی اجتماعی بر اساس یکپارچه ملی، تقویت عامل یکپارچه ساز و هویت مدار دین در دو مذهب شیعه و سنی، توزیع منابع بر اساس آمایش سرزمین و عبور از محرومیت‌های کلیدی، مدیریت رفتار اقتصادی کاذب تارفع و فقر و محرومیت در مناطق قومی، کاهش تردهای غیر قانون قومی در جدار مرزها، گسترش ارتباطات و لزوم توزیع و نگرش فراقومی در مناطق مورد مناقشه، انطباق هرچه بیشتر مرزهای سیاسی با مرزهای قومی و همچنین عوامل تقویت توانمندی‌های مدیریت مناطق مرزی کشور، حضور قدرتمند در محیط پیرامونی جمهوری اسلامی ایران، تقویت عامل هویت ملی به خصوص وحدت شیعه و سنی، توزیع منابع بر اساس آمایش سرزمینی، ایجاد بسترهای مشارکتی در عرصه‌های متعدد و نیز افزایش سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی و به عبارتی مؤلفه توسعه‌یافتگی بر مبنای سیاست‌گذاری‌های کلان سیاسی، اجتماعی اقتصادی و فرهنگی در مناطق مرزی می‌تواند در کاهش این تهدیدها مؤثر باشد.

منابع

- ۱) احمدی، حمید (۱۳۷۸) قومیت و قوم‌گرایی، از افسانه تا واقعیت، تهران: نشر نی.
- ۲) افتخاری، اصغر (۱۳۸۶) ظرفیت طبیعی امنیت (مورد مطالعاتی قومیت و خشونت در ایران)، مطالعات راهبردی، پاییز و زمستان ۱۳۸۶ شماره ۵-۶، صص ۲۱-۲۲.
- ۳) امیر احمدی، هوشنگ (۱۳۷۶) تحلیلی بر رابطه قومیت و امنیت، تهران: انتشارات کویر.
- ۴) تاجیک، محمدرضا (۱۳۷۹) نگاهی به مسائل امنیت ایران، تهران: موسسه مطالعات راهبردی.
- ۵) چگینی، عباس (۱۳۷۳) اطلاعات استراتژیک. تهران: انتشارات دانشکده علوم و فنون فارابی.
- ۶) حق پناه، جعفر (۱۳۷۷) جامعه مدنی و قومیت‌ها در ج.ا. ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، پیش شماره دوم، صص ۳۶-۵۴.

- ۷) روشندل، جلیل (۱۳۷۴) امنیت ملی و نظام بین‌الملل، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها.
- ۸) سلیمانی پور لک، فاطمه (۱۳۸۶) ایران و امریکا در بستر تعاملات نرم‌افزاری قدرت و امنیت. تهران: مرکز پژوهشات راهبردی دفاعی.
- ۹) شاد نیا، هوشنگ (۱۳۸۲) بررسی قاچاق کالا، «علل موجود و افزایش آن»، تهران: انتشارات آگاه.
- ۱۰) شفیعی، نوروز (۱۳۸۹) تحلیل چالش‌های امنیتی ایران و افغانستان و چگونگی مدیریت آن، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۱) صبوری، رضا (۱۳۹۱) تقریرات درس تهدیدات امنیت ملی، سند منتشر نشده سازمانی، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۱۲) مجتهد زاده، پیروز (۱۳۸۱) دموکراسی و هویت ایرانی، تهران: انتشارات کویر.
- ۱۳) مینایی، مهدی (۱۳۸۸) محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی، مجله اندیشه انقلاب اسلامی، دوره، شماره ۶، صص ۲۱.
- ۱۴) واعظی، محمود (۱۳۸۶) چالش‌ها و رویکرد امنیتی ایران در محیط پیرامونی، تهران: معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی